

Krzysztof Bortnik, *Grabiński Stefan (1887–1936)* [w:] Tekstowa kartoteka osobowa przemyslan, pod red. Anny Siciak, na stronie Przemyskiej Biblioteki Publicznej; zob. także Krzysztof Bortnik, *Grabiński Stefan (1887–1936)* [w:] *Słownik biograficzny twórców oświaty i kultury XIX i XX wieku Polski południowo-wschodniej*, pod red. Andrzeja Meissnera, Kazimierza Szmyda, Rzeszów 2011 s. 131–133

Grabiński Stefan (1887–1936) – pisarz, publicysta; z zawodu pedagog.

Ur. 26.02.1887 r. w Kamionce Strumiłowej jako syn urzędnika sądowego Dionizego Grabińskiego i Eugenii z Czupków. Do szkół uczęszczał w Samborze i Lwowie. W latach 1905–1910 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. W tym czasie zmienił wyznanie z greckokatolickiego na rzymskokatolickie. Po ukończeniu nauki parał się pracą pedagogiczną; uczył języka polskiego, łaciny i historii. Do końca lat dwudziestych we Lwowie (1910–1914, 1915–1917, i od 1921) oraz w Przemyślu (1917–1921). Według Artura Hutnikiewicza pierwsze miesiące wojny światowej spędził we Wiedniu, ostatecznie jednak zostało to zakwestionowane.

10.07.1917 r. poślubił nauczycielkę muzyki Kaziemierę Korwin Gašiorowską (1886–1959). Z żoną rozstał się w 1925 r. Mieli dwie córki, Wandę (1919–1988) i Annę (1923–2001).

Podczas pobytu w Przemyślu pracował w I Gimnazjum przy ul. Juliusza Słowackiego. Wraz z żoną (nauczycielką Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego oraz członkinią Towarzystwa Przyjaciół Nauk) wspierał działalność „Fredreum”.

Nawiązał też krótkotrwałą współpracę z Książnicą Naukową Tadeusza Bystrzyckiego.

W 1926 r. na prośbę Jerzego Eugeniusza Płomińskiego zasilił grupę pisarzy planujących powołać do życia własny „Almanach Literacki”, przedsięwzięcie jednak nie doszło do skutku.

Cierpiący na gruźlicę, latem 1929 r. doznał ciężkiego ataku choroby, następstwem którego było w 1931 r. przeniesienie go w stan spoczynku. Zamieszkał w Brzuchowicach. Stan jego zdrowia systematycznie się pogarszał. Ostatnie lata życia spędził na granicy ubóstwa. Zm. 12.11.1936 r. we Lwowie.

Debiutował w 1908 r., publikując na łamach czasopisma „Nasz Kraj” opowiadanie *Szalona zagroda*; w roku następnym wydał pod pseudonimem Stefan Żalny zbiór nowel pt. *Z wyjątków. W pomrokach wiary*. Pisarz posługiwał się wówczas pseudonimem Stefan Żalny. Właściwy początek jego literackiej kariery datuje się wszakże na r. 1918, kiedy to ukazał się drugi tomik jego opowiadań pt. *Na wzgórzu róż* oraz nawiązał owocną współpracę z krakowskimi „Maskami”. W latach następnych rozwinął prężną działalność pisarską, publikując w wydawnictwach warszawskich, łódzkich, krakowskich, lwowskich i przemyskich, a także na łamach licznych czasopism, m.in. „Głosu Literackiego”, „Gońca Krakowskiego”, „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, „Kuriera Lwowskiego”, „Lwowskich Wiadomości Muzycznych i Literackich”, „Nowej Reformy”, „Pamiętnika Literackiego”, „Pionu”, „Polonii” „Pro Arte”, „Robotnika”, „Słowa Polskiego”,

„Wiadomości Literackich”, „Wieku Nowego”, „Zdroju”.

Pozostawił bogatą spuściznę literacką, obejmującą 3 dramaty: *Ciemne siły. Willa nad morzem* (premiera: 9.03.1920 r., Teatr Mały w Warszawie; publikacja: Przemysł 1921), *Zaduszki* (premiera: 31.10.1921, Teatr im. J. Słowackiego w Krakowie), *Larwy/Manowiec* (nie był rozpowszechniany); 5 powieści: *Salamandra* (Poznań–Lwów 1924, wyd. 2, Kraków 1980), *Cień Bafometa* (Lwów 1926, wyd. 2, Kraków 1980), *Klasztor i Morze* (Warszawa 1928, wyd. 2, Kraków 2011), *Wyspa Itongo* (Warszawa 1935, wyd. 2, Kraków 1980), *Motywy docenta Pownowy* (pozostała w rękopisie, obecnie uchodzi za zaginioną); oraz co najmniej 80 opowiadań, zebranych w 7 tomach: *Z wyjątków. W pomrokach wiary* (Lwów 1909), *Na wzgórzu róż* (Kraków 1918), *Demon ruchu* (Warszawa–Kraków 1919, wyd. 2, Lwów 1922, wyd. 3, Warszawa 1999), *Szalony pątnik* (Kraków 1920), *Księga ognia* (Łódź 1922), *Niesamowita opowieść* (Lwów 1922), *Namiętność* (Warszawa 1930), częściowo zaś rozproszonych na łamach czasopism. Nieliczne utwory poetyckie (*Węzły czasu*, *Czas i klepsydra*, *Etyka linii*) ogłosił w jubileuszowej *Jednodniówce przemyskiego Towarzystwa Dramatycznego im. Aleksandra Fredry*. Był autorem rozprawy *O twórczości fantastycznej* (opublikowanej jedynie fragmentarycznie) oraz artykułów krytycznoliterackich na temat twórczości Edgara Allana Poe’go, Janiny Brzostowskiej, Józefa Aleksandra Gałuszki, Józefa Birkenmajera, Karola Irzykowskiego, Tymona Terleckiego, i in. Przygotował do druku i opatrzył przedmową pośmiertny tomik poezji swej siostry Marii Czaykowskiej (1892–1918)

pt. *Życia mego kwiat* (Przemyśl 1921, dodatek do *Ciemnych sił*). Pisał też na potrzeby filmu (m.in. niezrealizowany scenariusz *Fantastyczny manowiec*). Większość nowel rozproszonych przypomniano w zbiorach: *Pani z Białego Kasztelu i inne opowiadania* (Przemyśl 2012) oraz *Wichrowate linie. Utwory rozproszone* (Kraków 2012); *Zaduszki i Larwy* opublikowano w *Dramatach* (Lublin 2016).

Uznawany jest za jednego z najwybitniejszych i najbardziej wpływowych twórców polskiej prozy fantastycznej. Utwory jego przekładano na języki: angielski, czeski, francuski, niemiecki, portugalski, rosyjski, słowacki, ukraiński, węgierski i włoski. Kilka z nich zekranizowano w Polsce i za granicą. Posłużyły one też za kanwę licznych słuchowisk radiowych. W drugiej połowie lat 80. ukazywał się w Stanach Zjednoczonych poświęcony jego twórczości periodyk „The Grabinski Reader”. W kraju zadedykowano mu antologię: *Metoda Schleglmachera* (Przemyśl 2013) i *Po drugiej stronie* (Kraków 2013), a 125. rocznicę urodzin uczczono festiwalem „Groza, Groteska, Grabiński” (Przemyśl–Dubiecko 14–16.09.2012). Od 2014 r. przyznawana jest Nagroda Polskiej Literatury Grozy im. Stefana Grabińskiego.

Bibliografia: USC w Przemyślu, *Księga Urodzin – Miasto 1890–1945*, k. 281; *Materiały ze zbiorów rodziny w posiadaniu pp. Barbary i Józefa Filimowskich*. Grabiński S., *Wyznania*, „Polonia” 1926, nr 141, s. 13–14; Tenże, *Co zawdzięczam Henrykowi Zbierzchowskiemu*, „Gazeta Lwowska” 1931, nr 218, s. 3; *Jednodniówka wydana dnia 18 grudnia 1920 r. w dziesiątą rocznicę istnienia Polskiego Towarzystwa Dramatycznego im. Al. Fredry w Przemyślu*, red. K. Brzeziński, Przemyśl 1920,

s. 2; *Jednodniówka z okazji zjazdu uczennic i nauczycieli Państw. i Pryw. Seminarjum Naucz. Żeńsk. w Przemyśle dnia 25 czerwca 1935 r.*, Przemyśl 1936, s. 18; *Sprawozdanie Dyrekcji C.K. Gimnazjum z wykładowym językiem polskim w Przemyśle za rok szkolny 1917/18*, Przemyśl 1918, s. 4; *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowej Gimnazjum I w Przemyśle za rok szkolny 1920/21*, Przemyśl 1921, s. 1; „Nowy Głos Przemyski” 1918, nr 50, s. 4.

Balawender K., *Wspomnienie o Stefanie Grabińskim*, oprac. J. Knap, „Rocznik Przemyski” 2013, t. 49, z. 2, s. 141–143; Bednarski J., *Wspomnienia o Stefanie Grabińskim*, oprac. J. Knap, „Litteraria Copernicana” 2013, nr 1, s. 292–306; Bortnik K., *Grabiński w Czechach*, „Rocznik Przemyski” 2013, t. 49, z. 2, s. 209–218; Tenże, *Historia krótkiego związku. Słów kilka o małżeństwie Stefana Grabińskiego*, cz. 1, „Nasz Przemyśl” 2017, nr 10, s. 18–20; cz. 2, „Nasz Przemyśl” 2017, nr 11, s. 8–9; cz. 3, „Nasz Przemyśl” 2018, nr 1, s. 16–18; Tenże, *Niedoceniony fantasta. O Stefanie Grabińskim i jego opowiadaniach*, „Przemyski Przegląd Kulturalny” 2012, nr 2, s. 80–85; Tenże, *Ocet i pusta czaszka. Wokół „przemyskiego okresu” Stefana Grabińskiego*, „Nasz Przemyśl” 2012, nr 6, s. 15; Tenże, *Polskie adaptacje filmowe opowiadań Stefana Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 2012, t. 48, z. 2, s. 233–255; Tenże, *Stefan Grabiński czy Henryk Pietrzak. Problem atrybucji noweli „Portret”*, „Rocznik Przemyski” 2013, t. 49, z. 2, s. 123–140; Tenże, *Tropiciel zaświatowych sygnałów. Słów kilka o Stefanie Grabińskim i jego dziele*, W: *Metoda Schleglmachera i inne opowiadania w hołdzie Stefanowi Grabińskiemu*, Przemyśl 2013, s. 3–33; *Grabiński Stefan (1887–1936). Literat, nauczyciel, teoretyk gatunku „weird fiction”*, „Fantastyka” 1984, nr 6, s. 52; Hutnikiewicz A., *Grabiński Stefan, pseud. Stefan Żalny (1887–1936)*, W: *Polski słownik biograficzny*, t. 7, s. 470–471; Tenże, *Portrety i szkice literackie*, Warszawa–Poznań–Toruń 1976, s. 214–226; Tenże, *Stefan Grabiński czyli jak się pisze*, „dresz-

czowce”, W: *Prozaicy dwudziestolecia międzywojennego*, red. B. Faron, Warszawa 1974, s. 219–239; Tenże, *Stefan Grabiński i jego dziwna opowieść*, W: S. Grabiński, *Nowele*, Kraków 1980, s. 5–22; Tenże, *Stefan Grabiński i jego niesamowita opowieść*, W: *Z dziejów kultury i literatury Ziemi Przemyskiej*, [t. 1], red. S. Kostrzewska-Kratochwilowa, Przemyśl 1969, s. 227–243; Tenże, *Twórczość literacka Stefana Grabińskiego (1887–1936)*, Toruń 1959; Kolankowski J., *O Stefanie Grabińskim*, opr. T. Pudłocki, „Rocznik Przemyski” 2005, t. 41, z. 3, s. 87–90; Козицький А., *Грабінський Стефан*, W: *Енциклопедія Львова*, т. 1, ред. А. Козицький, І. Підкова, Львів 2007, s. 637–638; Lempicki S., *Wspomnienia ossolińskie*, Wrocław 1948; Majewska J., *Demon ruchu, duch czasu, widma miejsc. Fantastyczny Grabiński i jego świat*, Wrocław 2018; Mantel F., *Wachlarz wspomnień*, Paryż 1980; Olszak J., *Czytając Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 1976–1977, t. 17–18, s. 181–190; Płomiński J.E., *Twórcy bez masek. Wspomnienia literackie*, Warszawa 1956; Pollak R., *Ze wspomnień o Stefanie Grabińskim*, W: *Z dziejów...*, s. 223–226; Pudłocki T., *Podsumowanie Roku Stefana Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 2013, t. 49, z. 2, s. 65–73; Tenże, *Pokłosie roku Stefana Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 2012, t. 48, z. 2, s. 125–133; Tenże, *Przemyski okres w życiu Stefana Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 2006, t. 42, z. 3, s. 71–86; Tenże, *Przyczynek do biografii Stefana Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 2009, t. 45, z. 3, s. 139–146; Tenże, *Przyczynek do przemyskiego okresu w życiu Stefana Grabińskiego. Przypuszczalne autorstwo noweli „Portret”*, „Rocznik Przemyski” 2011, t. 47, z. 2, s. 97–106; Tenże, *Stefan Grabiński – magik niesamowitości*, „Nasz Przemyśl” (dalej: „Nasz Przemyśl”) 2006, nr 2, s. 41; Tenże, *Środowisko studenckie Stefana Grabińskiego*, „Rocznik Przemyski” 2012, t. 48, z. 2, s. 135–146; Tenże, *„Wadą niepozbywalną jest jego nerwowość” – Stefan Grabiński jako nauczyciel Seminarium Nauczycielskiego Męskiego we Lwowie w latach 1921–1929*, „Litteraria

Copernicana” 2013, nr 1, s. 308–321; *Sylwetki pisarzy lwowskich*, „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” 1934, nr 83, s. 1; Szeliga Z., *Penetrator niesamowitości*, „Życie Przemyskie” 1982, nr 12, s. 6, fot.; *Trzy nieznane szkice Stefana Grabińskiego*, oprac. A. Mianeccki, „Rocznik Przemyski” 2011, t. 47, z. 2, s. 107–120; *Trzy wywiady ze Stefanem Grabińskim*, oprac. A. Mianeccki, „Litteraria Copernicana” 2013, nr 1, s. 262–275; Tyrowicz M., *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1918–1939*, Wrocław 1991; Tyszkiewicz B., *Grabiński Stefan*, W: *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury*, t. 3, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 1994, s. 134–135; Varga K., *Kochanek upiorów*, W: S. Grabiński, *Demon ruchu*, Warszawa 1999, s. 137–13; *Z korespondencji Stefana Grabińskiego*, oprac. A. Mianeccki, „Rocznik Przemyski” 2010, t. 46, z. 3, s. 111–133